

כהן

ביוני 1947. יום לפני כן הופיע כהן בשם הליגה להתקרבות יהודית-ערבית בפני וע' דת-החקירה של האו"ם לארץ-ישראל (אונסק"ו). שהמליצה כעבור שבועות אחדים על חלוקת הארץ.

עדותו של כהן היתה יוצאת דופן. קודם כל, מפני שביגוי אסר על כל הגורמים היחידים להופיע בפני הוועדה, כדי להפוך את עדות הסוכנות היהודית (שדגלה ב"חלוקה") לביטוי יחיד של הישוב. מרות זו הופרה לא רק על-ידי מנחם בגין, מפקד אצ"ל, שהתראה בחשאי עם כמה מחברי הוועדה, אלא באופן רשמי על-ידי המפלגה הקומוניסטית הפלסטינית (פ.ק.פ.), תנועת איחוד והליגה להתקרבות.

עדותו של כהן היתה בנויה על שתי הנחות יסוד:

● הסיכסוך העבריי-ערבי נוצר בראש וראשונה על-ידי האימפריאליזם הבריטי, שטיפח את השנאה בין העמים כדי לשלוט בארץ.

● הן המנהיגים הערביים והן המנהיגים היהודיים היו מכשירי בידי האימפריאליזם ליום בעצירת התנועה בין שתי האומות. בכל פעם שהאנגלים רצו למנוע התקרבות (ש"היתה מובילה לתנועת-שיחרור משותפת נגד שלטונם) זרקו פיתוי כלשהו, פעם להנהגה היהודית ופעם אחרת להנהגה הערבית, כדי לחדש בצורה זו את המלחמה ביניהן.

"המצב הפוליטי המסוכסך בארץ הוא קור" דם כל פרי מדיניות (בריטית) מסכסכת ומכ" שילה במשך 3025 שנה... אותה מדיניות... נעורה... בהנהגות הרשמיות של שני העמים" קרא כהן בעדותו, שתורגמה לאנגלית על-ידי חבר אחר.

"דבריו של אהרון כהן ריתקו במשך שעה את חברי הוועדה, צהל משמח, בטאון הי שומרה-הצעירה, שתיאר בפרוטרוט כיצד השיב כהן תשובות חותכות וענייניות לשאלות הרבות של חברי הוועדה, ביעדותו ובתשובותיו תיו גילה כהן פרטים על נסיונות רבים ליצור הסכם עם התנועה הלאומית הערבית בארץ — אך במקרים מסוימים מנעו מ" לפרט את הסיבות שהכשילו אותם. היו אלה המקרים בהם הוכשלו המאמצים בזודן על-ידי הנהגה של הסוכנות היהודית. גם בלי פירוט זה, כללה עדותו אישום תמור מאד כלפי הוועדה של ביגוי.

פצצה בספר

פילוג הראשון הגדול במפ"ם, שבא בעקבות פרשת אורן, גרם להתרחקותו של כהן מפעילות רשמית. הוא נמנה עם מחנה השמאלנים, שבאמנם לא פרשו עם משה סנה למק"י, בהיותם נאמנים לרעיון הציוני, אך ראו את קו מפלגתם במורת רוח בלתי-מוסרית. אי-פעילותו של כהן כללה מחאה אילמת נגד הקו המשותף של המפלגה בשטח הערבי, נגד אי-העזתה ל"חום למען אוריינטציה על התנועה הלאומית הערבית ונגד שיתוף-פעולתה עם מפא"י בע" דרך שהוא ראה בה אסון למדינה. יחד עם זאת שמר על נאמנות מוחלטת למפלגה, הקפיד על שמירת מפלגתית מובהקת. מי עולם לא הופיע בפני שום גוף מפלגתי ללא אישור מוסדות התנועה.

כמו בכל ההפסקות בפעילותו, שקע כהן בעבודה גופנית במשק. הוא עסק בפעולות משקיסטיות שונות, הגיע לבסוף להנהלת טחנת-הקמח של ערבה-עמקים. מחלת-הלב שלו, שהחמירה בהדרגה, מנעה ממנו נסיעות ארוכות, הוסיפה אף היא להתבדדו-תו של כהן במשקו. הוא חי בחברת אשתו המסורה ושני ילדיו — בן (13) ובת (20): פעילותו המפלגתית הגדולה האחרונה: השתתפות במשלחת הישראלית בוועידה הי אזורית של תנועת-השלום ברומא, בשנת 1951, המיפגש האחרון של צעירים ישנת ראליים וערביים עד לוועידת-פלורנץ. בוועי

דה זו קשר כהן קשרים חשובים עם הנציגים הערביים, שבאו לוועידה מארצות שונות. אין פירוש הדבר שאהרון כהן טמן את ידו בצלחת. גם אחרי 1952 נשאר אדם מר" כזו בתנועה, בעל השפעה רעיונית חזקה על חבריה הצעירים והערביים, וחבר במר" כזו של המפלגה. הוא הרצה כמעט בכל סמינריון חשוב של המפלגה. לעומת זאת נמנע מלכתוב בעל המסמר, שאת גמישותו חסרת-העקרונות לא ראה בעין יפה.

פעולתו העיקרית היתה מוקדשת עתה ל"חיבור סידרת ספרים, שמבחינת יסודיותם המדעית ועקביותם הרעיונית אין דומה להם בשטח זה בשפה העברית. הראשון, החוזר הערבי (1955), מוקדש להיסטוריה הערבית עד לכיבוש הבריטי. כתב כהן בהקדמה: "ה"רות מולידה פחד, ופחד מוליד שנאה, ושנאה הודית בין היהודים והערבים היתה יסוד מוסד לשלטון הבריטי בארץ-ישראל. משנפטרנו מן השלטון הזה, שהפך את אר" צנו לגיהנום של מלחמת עם בעם, עלינו לבקר במתנינו את החיידקים המסוכנים של איבה לאומית, שכמוה כספי-מחל לכל מדינה, מה עוד למדינה צעירה וכבודת-משימות כמדינת ישראל."

בשנה יצא לאור הספר השני, העולם ה"ערבי של ימינו, המוקדש "לרביקה רעיונית, עם שלושים שנות שותפות חיים ודרך."

הספר מתאר את התפתחות העולם הערבי מסוף מלחמת-העולם הראשונה עד לשנת 1958, תוך הבעת אהדה ברורה לתנועות הלאומיות המתקדמות במרחב.

אולם פיסגת היצירה המדעית היתה צרי" כה להתבטא בספר השלישי, שעמד להופיע בשני כרכים. האחד, שהיה עיוני יותר, כבר מוכן בדפוס, ורק מאסרו של כהן עיכב את ההגהה הסופית. ואילו בכרך הרביעי עמד להכניס פרטים אקטואליים יותר, מן התקופה האחרונה. בספר זה התכוון כהן להעלות על הגייר, זו הפעם הראשונה, ע"י רות פרשות של משאומתן עם המנהיגים הערביים. בשקט וביסודיות האופיינית לו אסף וריכז את החומר, שאין אדם שני בארץ השולט בו כמוהו. היה זה חומר מפוצץ מאד.

שליחותו של חאדג' איבראהים

את הפרשיות החשובות ביותר שעמדו להופיע בהבלטה בספר זה היתה פרשה בעלת חשיבות מכרעת במיוחד, מש"נת 1937.

בשנה זו, כשנה אחרי פרוץ המרד הערבי הגדול של 1936, ואחרי ביקורה של ועדת"פילי בארץ, הופיע אדם בשם חאדג' איב"ראהים אצל חיים קלחריסקי. קלחריסקי היה אז אישיות ידועה מאד בחיים הציבוריים, ביחוד כאחד מראשי המטיפים להתקרבות יהודית-ערבית. הוא נחשב אז בישוב למק"שר החשוב ביותר עם התוגים הערביים. חאדג' איבראהים, לעומת זאת, היה חבר הוועד הערבי העליון, וממקורבי המופתי. הי ועד העליון, אף שפורק על-ידי הבריטים, היה ההנהגה הסוכנות היהודית וחוץ, לא וניהל את המרד בפועל. המופתי היה עדיין המנהיג החשוב ביותר, אף שאו כבר נמלט מגבולות הארץ.

פנייתו של חאדג' איבראהים באה בשם המופתי. הוא ביקש למסור לסוכנות היהודית, שהיתה אז למעשה ממשלת הישוב ו"התנועה הציונית, הצעה לקיים ועידת שול"חן-עגול של מנהיגי הסוכנות היהודית והוועד הערבי העליון, בלי השתתפות האנגלים, ל"שם פתרון בעית ארץ-ישראל.

היתה זאת הצעה מהפכנית ביותר. עד לאותו רגע סיברו הערבים אף לשבת עם מנהיגי הישוב. גם הערבים וגם היהודים גיילים היו לראות את מטרתם העיקרית בהתקשרות עם הממשלה הבריטית נגד הצד השני. ואילו הצעת המופתי, כללה, למעשה, גישה חדשה: ברית בין שני העמים, נגד הממשלה הבריטית.

קשה לקבוע כיום במפורש מה הביא את אמין אל-חוסייני להצעה זו. יתכן כי הניה או, אחרי כשלונו ההבאי של המרד הערבי, כי חלוקת הארץ והקמת מדינה יהודית בחלק ממנה, כהצעת ועדת-פילי, מסוכנת יו"תר מאשר הסכם עבריי-ערבי ישיר. יתכן גם כי כבר אז ראה בכריטינה אויב חשוב יותר ללאומנות הערבית מאשר הישוב העברי. לקלחריסקי הביא את ההצעה לסוכנות הי יהודית, האיש שקיבל את פניו היה ד"ר ברנארד גיוף (כיום דוב יוסף), מראשי הי מחלקה המדינית של הסוכנות. הוא הבטיח

חיכיו של כהן

התמונה צולמה בקירבת ביתו של אהרון כהן, בקיבוץ שער-העמקים, לפני שש שנים.

לשלוח מיד מברק לחיים וייצמן, נשיא ההסתדרות הציונית, שישב בלונדון.

המיברק שנעדם

עברו שבועות, וחשובה לא נתקבלה, על אף פניותיהם החוזרות ונשנות של הערבים לקלחריסקי, ופניותיו של זה אל דוב יוסף, לבסוף אמר לו יוסף שאינו רואה כל חשיבות בכך ש"אויזה ערבי בא להציע איזה שהוא דבר."

בוה נסתיימה הפרשה — כמעט. אולם היה לה אפילו חשוב ביותר. בשנת 1946, אחרי שארנסט בתיין בגד בעמדתה המיצ"רת של מפלגת הלייבור וגזר למעשה כליה על התקוות הפוליטיות של הישוב העברי, כינס חיים וייצמן בארץ פגישה, בה הש"תתפו ראשי המחלקה המדינית (משה שר"תוקשרת ועוזריו) וראשי הליגה להתקרבות יהודית-ערבית, ביניהם אהרון כהן, וייצמן רצה לדעת אם קיימת אפשרות להסכם עבריי-ערבי, ואם יכלל תקדימים כל-שהם, המצביעים בכיוון זה.

המשיב העיקרי היה אהרון כהן, מזכיר הליגה והרוח החיה בה. בין היתר העלה את הצעת השולחן-העגול משנת 1937. התי"גובה היתה מפתיעה: חיים וייצמן הודיע בהתרגשות כי מעולם לא שמע על הצעה זו, ושמעולם לא קיבל שום מיברק על כך מאנשי הסוכנות בארץ.

המסקנה המעשית היתה ברורה לכל הי גובחים: או שדוב יוסף לא שלח מעולם את המיברק, או שמישהו בלונדון העלים אותו בזודן כדי לחבל בניסיון זה.

וייצמן התרשם מאד מפרשה זו, ומכמה פרשות אחרות. בו במקום החליט להקים בסוכנות היהודית מחלקה מיוחדת לחיפוש דרכי הסכם עם הערבים. לתפקיד ראש הי מחלקה הצייע את המהנדס שלמה קפלנסקי, מנהל הסכניון בחיפה, שהיה גם הוא ידוע כאחד מראשי הדוגלים בהסכם פוליטי עבריי-ערבי. כמועמד לתפקיד מוזכר המחלקה, ר"מנהלה המעשי, הועלה שמו של אהרון כהן. אחרי גמר הישיבה, נגזר ענין המחלקה. לכל המעורבים בפרשה לא היה כל ספק לגבי כיוון הדברים. האיש שהיה או יושב ראש הנהלת הסוכנות היהודית, ושהיה ידוע כבר אז כאויב מושבע של אוריינטציה על הסכם עבריי-ערבי, היה דויד בן-גוריון. לא רק אנשים כמו משה שרת ודוב יוסף, אלא גם פקידים נמוכים יותר, קיבלו השראתם ממנו.

אהרון כהן התכוון להזכיר פרשה זו אר"כוח בספרו. מן הסתם לא היה מסיק מס

חברי ההכשרה הראשונה שגויסה מבין הנוער הערבי, לפי יוזמתו האישית ובהדרכתו הישירה של אהרון כהן.

קנות פוליטיות אקטואליות, כי הוא התכוון לכתוב גם הפעם ספר עיוני. אולם הקורא היה בחדאי שואל את עצמו כמה שאלות נוקבות, אותן השאלות שביצבו כנראה ב"לבו של וייצמן: מי היה מעוניין לגנוב את המיברק? מה היו המניעים של פעולת-חבלה זו? ובעיקר: מה היו פני הדברים בארץ ישראל, אילו היה מונח או יסוד להסכם בין התנועה הלאומית הערבית והתנועה הלאומית הערבית — הסכם שיכול היה ליצור אפשרות להצלת חלק מיהודי אירופה כע"בור שנים מעטות.

הקורא בספרו של כהן בשנת 1958 היה, אולי, שם לב לדמיון הרב בין דברי דוב יוסף באוזני קלחריסקי לבין הסכרי בן-גור"יון, שילוח וחבריהם לגבי פרשת פלורנץ, פרשת המחותר העיראקית, ודומותיהן. הוא יכול היה לשים לב גם לכך כי הצעת וייצ"מן להקמת מחלקה למדיניות ערבית, שהקי מתה מנמנה על על-ידי בן-גוריון, נשארה אקטואלית וחסרת-חשובה עד עצם היום הזה."

הציו מידיון שהושמד

פרשה אופיינית אחרת, אשר את"רון כהן עמד להעלותה בספרו, ואשר היתה עשויה להטיל אור עגום על דויד בן-גוריון, נגעה לתקופה הנוראה ביותר של השואה: 1944, השנה בה הגיע יואל בראנד מההונגריה לתורניה והוסגר על-ידי הסוכנות היהודית לאינשטיינצ'ס הבריטי.

הגיגה להתקרבות, ובראשה קלחריסקי ר"כהן, קיימו או משאומתן ממושך עם ראשי מפלגת האינטיקאלא ("העצמאות"), מפלגתו של המנהיג הערבי עוני עבד על-האדי (ש"מניח-קיצוני, אולם לחמה במפלגת המופתי, שהיתה אז מפלגת-הרוב.

משאומתן זה הסתיים בטיושת-הסכם בין הצדדים, שעיקריו היו: ● מדינה דו-לאומית בארץ-ישראל, מבו"ססת על ייצוג שההיבשחה של היהודים והערבים בכל מוסדות השלטון, וקשורה ב"פרוציה עם הארצות השכנות. ● עליה יהודית, שתביא את האוכל"ר סיה היהודית בארץ תוך זמן קצר ליו"שויון מספרי עם הערבים (כלומר, עליה (המשך בעמוד 12)

* העולם הזה הצייע כמה פעמים להקים משרד-מרחבי כמיניסטרי-גנרל, בראשות שר מיוחד בממשלה.